
SOCIO-DEMOGRAFICKÉ DETERMINANTY STUDIJNÍCH VÝSLEDKŮ A ZAČÁTKU PRACOVNÍ KARIÉRY V ČESKÉ REPUBLICE

Ondřej Nývlt¹⁾

THE SOCIODEMOGRAPHIC DETERMINANTS OF ACADEMIC PERFORMANCE
AND EARLY CAREER IN THE CZECH REPUBLIC

Abstract

The analysis focuses on finding relevant predictors that influence school results of children in school, and their chances of studying at the secondary school and university of their choice. It also focuses on unemployment after graduation. The article is based on CHPS data and a special ad hoc module within the MML-TGI, in which respondents are asked retrospectively about the time in life when they were a student and about the first years after their graduation. Logistic regression analysis using the forward step-wise method was used. The method sequentially includes predictors according to whether or not they increase the explanatory power of the model. As a result, it shows which characteristics increase the chances of success or, on the other hand, failure to study and start working life. These characteristics take into account the demographic (age, gender, household type, household size) geographical (size category of residence, NUTS2 residence), or social (the level of highest education and unemployment of parents) aspects of individuals and households.

Keywords: logistic regression, school results,
unemployment, human capital

Demografie, 2018, **60**: 111–123

ÚVOD

Úspěšnost v úrovni dosaženého vzdělání zcela jistě ovlivňuje další průběh života ve všech jeho aspektech. V případě hledání diferenciace jeví rozdílnosti napříč sociálními vědami se právě ukazatel nejvyššího dosaženého vzdělání jeví zcela jako zásadní. To platí i o ukazatelích nejvíce používaných v demografické literatuře, jako je míra nezaměstnanosti, výše mzdy nebo ukazatele naděje dožití. Významné rozdíly panují i ve volbě rodinného chování, kdy například osoby s nižším vzděláním výrazně méně vstupují do manželství, nebo se více rozvádějí (Nývlt, 2007; 2016).

Základní metodologický problém tkví v hledání metod měření úspěšnosti studijního života, nejenom

v kontextu výsledného ukazatele v podobě získaného nejvyššího dosaženého vzdělání. Je tedy nutné se primárně zaměřit na jednotlivé stupně vzdělávání, respektive na kontinuitu celého procesu vzdělávání. Na studijní výsledky lze pak plynule navázat vstupem na trh práce. Pokud bychom byli nějakým způsobem schopni měřit úspěšnost, vyvstává otázka, jaké základní faktory mohou ovlivňovat úspěšnost studijního života od prvotního vstupu do školních lavic. Tato studie vychází z projektu Analýza dopadů nedostačujícího bydlení na školní a další problémy dětí v ČR, který byl součástí projektu TAČR Beta TB05MPSV009 (MEDIAN, 2017).

V mnoha studiích je dokázáno, že vzdělání je základním faktorem sociální stratifikace (např. Bour-

1) Vysoká škola ekonomická v Praze, kontakt: ondrej.nyvlt@vse.cz.

dieu – Passeron, 1977; Sewell, 1971). Obecně je právě úroveň dosaženého vzdělání považovaná za základní měřitelnou stratifikovanou proměnnou (Becker, 1975). V souvislosti se vzděláním se dlouhodobě upozorňuje na závislost mezi předáváním vzdělání z otce na děti již ve studiích ze začátku šedesátých let v USA (Blau – Duncan, 1967). Souvislost mezi vzděláním rodičů a kulturním kapitálem jejich potomků zkoumal americký sociolog DiMaggio (1982). Ačkoliv byla naměřena pouze slabá korelace mezi těmito dvěma veličinami, kulturní kapitál signifikantně ovlivňoval výsledky žáků na střední škole. Podle studie Jenkse a Riesmana (1968) je kulturní kapitál jedince závislý právě na daném kulturním zázemí v rodině.

V české perspektivě lze upozornit na studii Matějů a kol. (2003) porovnávající mezigenerační přenos sekundárního a terciárního vzdělání před a po revoluci v roce 1989. Studie dochází k závěru, že nerovnost v přístupu ke vzdělání po revoluci stoupá. Vysvětlením je dle autorů nedostatečná expanze terciárního vzdělání, která by pokryla poptávku. Například ve studii Kouckého a Bartuška (2010) byl vzdělávací systém mezi roky 1950–2000 označen jako elitářský, lze tedy předpokládat, že shoda vzdělání bude častější u osob s vysokoškolským vzděláním, návazně poté i na nižších stupních vzdělání. V rámci dané problematiky lze ocenit především diplomovou práci Pavly Tůmové (Tůmová, 2015), jejímž cílem bylo určit, které charakteristiky mají vliv na mezigenerační přenos. Ze šesti analyzovaných charakteristik (věk, pohlaví, vzdělání, postavení v zaměstnání, typ obce a ohrožení chudobou) se ukázalo, že největší vliv na mezigenerační přenos má vzdělání. O něco méně souvisí mezigenerační přenos vzdělání s postavením v zaměstnání, velmi slabá závislost byla naměřena pro typ obce. V závěru práce pak autorka shrnuje, že osoby, které čelí nepříznivému socio-ekonomickému zázemí v rodině, se obtížněji propracovávají k vyššímu vzdělání a následně k vyšším pozicím.

Z demografické perspektivy lze vztahovat úspěchy ve školním a pracovním životě ke skutečnosti, v jaké rodině dítě vyrůstá. Absence jednoho z rodičů může mít významný vliv na psychiku dítěte. Nárůst individuálních práv a svobod jednotlivce v šedesátých letech přinesl v Evropě nárůst podílu jiných forem soužití na úkor manželství (Lesthaeghe, 1983). Zároveň růst zaměstnanosti žen umožňoval jejich větší

emancipaci a zvyšoval jejich ekonomickou nezávislost na partnerovi či příbuzných (Becker, 1993). Postupný proces vytváření podpory rodinám ve formě sociální podpory tak poprvé v historii umožňoval samostatný život ženám bez partnera či pomoci rodičů. S tím souvisí fenomén zvyšování podílu osob žijících v samostatných domácnostech, kdy rozpad úplné rodinné domácnosti byl doprovázen vznikem neúplné rodiny většinou v čele s matkou a domácnosti jednotlivce muže (Nývlt, 2007).

Pro vývoj dítěte hraje významnou roli i materiální stránka věci, kdy například ohrožení příjmovou chudobou může výrazně přispívat ke zhoršení školního prospěchu. Obecně se na daný problém zaměřuje šetření Nadace Sirius realizované firmou MEDIAN, jehož výsledky byly prezentovány například na konferenci *Stav české rodiny, co ji chrání a ohrožuje*. V rámci konference, například v prezentaci Daniela Prokopa, byla zmíněna hlavní rizika, která mají vliv na míru chudoby v rodinách s dětmi (Prokop, 2016).

Ačkoliv se obecně většina studií o vlivu nepříznivého rodinného zázemí na děti zaměřuje na příjmovou chudobu a materiální deprivaci jako stěžejní proměnné, které se počítají především v rámci mezinárodního šetření EU-SILC (Životní podmínky), lze danou problematiku vyjádřit charakteristikami lépe vypovídajícími o celkově nepříznivé situaci v rodině. Příjmová chudoba může být relativní nebo dokonce přechodná a nemusí mít dlouhodobější efekt. Základním prvkem nepříznivé situace odrážejícím se v celkové chudobě může být pak právě dlouhodobě nekvalitní bydlení, kdy rodina ze svých příjmů nedokáže zajistit vhodné materiální podmínky pro život dítěte.

Celé poválečné období po roce 1945 lze v zemích vyspělého světa charakterizovat snižováním průměrné velikosti domácnosti, ke kterému docházelo zejména v důsledku významného poklesu počtu vícegeneračních soužití. Pro vývoj v celém poválečném období se vžil termín nuklearizace (Kobrin, 1976), neboli přechod k tzv. nukleární rodině. Z dat posledních sčítání vyplývá (Bartoňová – Nývlt, 2011), že podíl vícegeneračních soužití významně klesá. Přesto snižování počtu vícegeneračních soužití v bytech nemusí přímo souviset se zvyšováním kvality bydlení v České republice.

Problematikou definovat kvalitu bydlení se dlouhodobě zabývá celá řada mezinárodních institucí. Jednu

z definic nabízí Výbor pro hospodářská, sociální a kulturní práva OSN (*Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech*, 1966), který se zabývá právem na adekvátní bydlení. Výbor konstatuje, že *pojem bydlení nelze vykládat restriktivně a zúžit ho pouze na přístřeší*. Jiný pohled nabízí Světová zdravotnická organizace v roce 1989 ve svém materiálu *Health Principles of Housing (Health principles of Housing)*, kde zohledňuje nejenom faktor samotné existence přístřeší, ale poukazuje i na efekt obydlí chránit proti rizikům plynoucím z prostředí i sociálního okolí a konstatuje, že bydlení patří mezi základní lidské potřeby a je úzce spojeno se zdravím každého jednotlivce. V rámci České republiky se problematikou kvality bydlení zabývá Koncepce bydlení ČR do roku 2020, která vznikla v gesci Ministerstva pro místní rozvoj (*Koncepce bydlení České republiky do roku 2020*, 2016), která se v jedné své tezi zaštiťuje zajištěním přiměřené dostupnosti všech forem bydlení.

K účelu dané studie je nutné vytvořit ucelený statistický koncept porovnávací kvalitní nebo naopak nekvalitní bydlení. K tomuto účelu se jako vhodná jeví mezinárodní definice velikosti domácnosti kalkulovaná na základě definování spotřební jednotky podle Eurostatu²⁾.

Není od věci připomenout odlišné výsledky (školní prospěch, poměr dívek a chlapců na středních a vysokých školách) v závislosti na pohlaví žáka či studenta. Ačkoliv se jedná spíše o biologicky podmíněný faktor, je nutné jej považovat za jeden z možných faktorů ovlivňujících úspěšnost studia a začátek pracovní kariéry. Podobně lze zohlednit i geografický princip, kdy lze zjišťovat rozdíly podle kraje bydliště, velikostní kategorie sídla nebo hustoty osídlení.

DATOVÉ ZDROJE

V článku byla využita data z šetření Proměny české společnosti, specifického modulu MML-TGI a data z Výběrového šetření pracovních sil. Studie má za cíl komplexně zachytit jednotlivé etapy vzdělávání osob. Z tohoto pohledu není možné pouze vycházet z jednoho zdroje, nebo z klasických demografických zdrojů. Ke zjištění základních východisek je proto nutné využít výběrová sociologická šetření, která probíhala

nebo v současné době probíhají na území České republiky. K účelu posuzování úspěšnosti studia na základní škole byla využita data z CHPS (Proměny společnosti). Šetření Proměny české společnosti patří k nejvýznamnějším výzkumům české společnosti v historii. Zajímá se o životní podmínky, zkušenosti a postoje celých domácností v průběhu let 2015 až 2018. Účelem šetření je získat celkový obraz o české společnosti a též o změně těchto postojů během doby šetření.

V práci jsou i další proměnné, které popisují současné studium a především hodnocení školních dovedností a vlastních studijních aspirací:

- důležitost mít dobré známky ve škole i jaký prospěch děti mají,
- plány do budoucna, preference školy i následného zaměstnání,
- podrobný rozpis denních aktivit,
- vyhýbání se škole,
- omezení ve škole (fyzická šikana, nadávání, vynechání ze společenských her nebo pomlouvání),
- o situaci v domácnosti, jak rodiče dbají na prospěch, jak si vedou děti ve škole, dodržování pořádku, mimoškolní aktivity atd.

Pro potřeby analýzy provedené v této stati byla využita data z PAPI dotazníků pro osoby ve věku 10–17 let, která obsahují základní informace o školních problémech dětí v tomto věku. Danému vymezení odpovídalo 865 osob ve věku 10–17 let.

Dané šetření však má i zásadní omezení, které je společné pro drtivou většinu výběrových šetření na území České republiky. Základní metodou výběru jsou totiž adresní sběry, do výběru se tedy mohou dostat jen domácnosti žijící v trvale obydlených bytových domácnostech. Datový soubor tedy nezachycuje rodiny s nestabilními a netradičními formami bydlení, tedy ty nejhudší.

Pro analýzy týkající se úspěšnosti přijetí na požadovanou střední nebo vysokou školu je možné využít specifické výstupy z šetření MML-TGI (v kompetenci MEDIAN). MML-TGI je nejrozsáhlejší studie o spotřebě výrobků a služeb s napojením na údaje o sledovanosti televize, poslechovosti rádií, čtenosti tisku, práci na internetu. Šetření však obsahuje též řadu sociodemografických údajů o jednotlivých respondentech. Jedná se o dlouhodobě koncipované

2) Koeficient prvního dospělého člena = 1; další členové ve věku nad 12 let = 0,5; další členové ve věku 0–11 let = 0,3).

vané šetření, které probíhá již od roku 1996. K samotné analýze je využito ad hoc šetření zaměřené na kvalitu bydlení v dětství v podobě retrospektivního zjišťování. Ad hoc šetření proběhlo v období říjen–prosinec 2016. Celkem se šetření zúčastnilo 1 139 respondentů ve věku 18 až 40 let. V kontextu studie je důležité, že šetření není omezeno pouze na soukromé byty, ale i na byty mimo domovní fond. Dané ukazatele jsou zjišťovány v retrospektivním pohledu, kdy se již dospělých osob ptáme na jejich dětství. Dotazník tedy obsahuje celou řadu otázek, které vycházejí z cíle studie:

- s kým dítě vyrůstalo (s oběma, jedním rodičem),
- vzdělanostní, socio-profesní historie rodičů,
- přijetí na preferovanou střední školu,
- přijetí a případné úspěšné dokončení vysokoškolského studia,
- uplatnění na trhu práce bezprostředně po ukončení vzdělávání.

V případě zjišťování kvality bydlení šetření obsahuje údaje o počtu stěhování, vymezení nejhorsšího obydli, kde respondent bydlel, definování základních problémů bydlení (vlhkost, zatékání, chlad, vandalismus a kriminalita v bezprostředním okolí bydlení, nedostatek soukromí). Součástí dotazníku je i hodnocení kvality bydlení ze strany samotného respondenta.

Základní nevýhodou daného šetření je relativně menší výběrový soubor, který neumožňuje detailnější analýzy se zaměřením na specifické skupiny obyvatelstva, například pokud bychom si chtěli vymežit populaci žijící v nekvalitním bydlení. Samotný longitudinální pohled je dán pouze retrospektivními otázkami kladenými v současné době, což představuje jistě cenný pohled, ale ne zcela to může nahradit klasické longitudinální šetření. Data jsou totiž omezena tím, co a jak si respondent zpětně pamatuje a uvádí.

METODIKA

K analýze vlivu jednotlivých faktorů na školní a pracovní úspěchy byla využita logistická regresní analýza s využitím metody forward stepwise selection. Tato metoda postupně zařazuje prediktory podle toho, zda zvyšují vysvětlující sílu modelu. Jako kritérium vstupu proměnné byla použita hladina spolehlivosti 0,05 – v každém kroku je tedy zařazena další proměnná, která vysvětluje nejvíce zbytku rozptylu vysvětlované

proměnné (problémy ve škole), pokud při kontrole dosud zařazených proměnných souvisí s vysvětlenou proměnnou na hladině spolehlivosti 95 %.

Model jako hlavní vysvětlovanou proměnnou zařadil kritérium úspěchu či neúspěchu ve škole nebo při začátku pracovní kariéry, proměnná tedy nabývá vždy dvou hodnot, které indikují splnění základního předpokladu. Tento základní předpoklad je definován v jednotlivých analýzách dobrými známkami, úspěšným přechodem na střední a vysokou školu nebo neexistencí nezaměstnanosti při vstupu na trh práce.

Základem je též vybrat takové vysvětlující proměnné, které jsou na sobě vzájemně nezávislé, tzn. zajistit neexistenci kolinearit. Daný předpoklad je splněn kontrolou přes základní korelační ukazatele, dále i výběrem jednotlivých vysvětlujících proměnných podle obsahového vymezení (demografické, geografické, proměnné vyjadřující přenos lidského kapitálu, proměnné zaměřené na hodnocení kvality bydlení či příjmové chudoby). Výpovědní hodnota modelu je právě dána kontrolou přes ostatní vysvětlující proměnné vstupující do modelu v jednotlivých krocích.

Výstupem jednotlivých analýz je pak výsledek v podobě šance $\text{Exp}(B)$, což znamená poměr pravděpodobností, že dítě bude/nebude úspěšné ve škole (pracovní kariéře) v kontextu jednotlivých proměnných. V rámci jednotlivých proměnných je nutné definovat referenční kategorii, ke které se budou jednotlivé šance vztahovat.

Veškeré výpočty jsou provedeny v softwaru SPSS.

ÚSPĚŠNOST STUDIA DĚTÍ VE VĚKU 10–17 LET A JEHO DETERMINUJÍCÍ FAKTORY Z DAT CHPS

V této kapitole budou využita data z CHPS (Proměny společnosti). Jedná se o longitudinální šetření, které probíhalo, probíhá nebo bude probíhat v horizontu let 2015 až 2018. V této studii budou využita data z první vlny šetření v roce 2015, kdy se šetření zúčastnilo 5 212 domácností s více než 13 000 členy. Pro účely této studie je vhodné ovšem pouze specifické dotazování formou PAPI (respondenti vyplňovali dotazníky v předtištěné papírové verzi) pro děti ve věku 10–17 let, kterého se zúčastnilo 865 dětí. Primárně je nutné definovat existenci prospěchového problému při studiu. Do této kategorie spadají většinou osoby

na základní škole, v menším počtu i žáci, kteří již studují první ročníky na střední škole. V dotazníku jsou otázky, které zjišťují známky ze tří základních předmětů (Anglický jazyk, Český jazyk, Matematika), ale zastoupena je zde i otázka o opakování ročníku. Školní problém dítěte je definován tak, že žák (student) má známku 4 nebo 5 na vysvědčení z předmětu Anglický jazyk, Český jazyk nebo Matematika nebo že opakoval ročník. V případě dětí na základní škole stačilo mít pro zařazení známku 3. V našem regresním modelu lze danou proměnnou definovat jako vysvětlovanou binární proměnnou.

V další části je nutné vymezit ukazatele, které v regresním modelu splňují definici vysvětlujících proměnných. Jak již bylo zmíněno v teoretické části, aby model byl skutečně validní, bylo nutné vybrat ty proměnné, které na sobě nezávisí, zároveň vymezují co nejvíce aspektů, které mohou mít vliv na školní problémy dítěte.

Ukazatel kvality bydlení vyjadřuje příjmovou a materiální situaci rodiny, ve které respondent vyrůstá. Nekvalitní, nestabilní nebo finančně zatěžující bydlení bylo v této analýze definováno splněním jedné ze základních podmínek, a to že plocha domácnosti na spotřební jednotku nebyla vyšší než 25 m² nebo došlo ke stěhování během školního života dítěte nebo dítě žilo v domácnosti s finančními problémy souvisejícími s bydlením. V případě stěhování sice mohla nastat možnost, že se domácnost stěhovala do lepších podmínek, přesto samotný faktor změny prostředí lze považovat za negativní faktor. Následující finanční problémy byly definovány splněním podmínky, že domácnost nebyla schopná zaplatit v termínu některou z plateb za bydlení v posledních 12 měsících, nebo domácnost pobírala příspěvek nebo doplatek na bydlení.

Definice dalších vysvětlujících proměnných vychází z předpokladu o přenosu sociálního kapitálu, v prvé

řadě se jednalo o nejvyšší vzdělání jednoho z rodičů (např. *Tůmová*, 2015). V rámci klasifikace vzdělávání CZ-ISCED 2011 byly vytvořeny tři základní kategorie, a to základní nebo střední vzdělání bez maturity, střední s maturitou a vysokoškolské. Obecně se využívají čtyři, ale vzhledem k tomu, že ve studii je definováno vyšší vzdělání jednoho z rodičů, tak by početnost kategorie se základním vzděláním byla velmi nízká. Druhou srovnávací mezigenerační proměnnou byl počet příjmů ze zaměstnání nebo podnikání rodičů. V tomto kontextu lze předpokládat, že ekonomická aktivita rodičů může ovlivnit studijní výsledky svých dětí, např. jako motivace k lepším výsledkům.

Jako základní demografické proměnné zde vstupovaly pohlaví dítěte a věk dítěte, v domácnostním vyjádření také zda dítě v době šetření žilo s jedním nebo s dvěma rodiči bez ohledu na fakt, jestli se jednalo o rodiče biologické nebo ne. Za demografickou proměnnou lze svým způsobem považovat i počet členů v domácnosti, i když v určitém ohledu může mít blízko k indikátoru vyjadřujícímu kvalitní nebo nekvalitní bydlení. Na druhé straně jeho výpovědní hodnota je nižší vzhledem k tomu, že počet osob v domácnosti není přímo vztážen k samotné velikosti domácnosti. Výsledný prospěch může být závislý i na místě bydliště například ve vztahu k možnostem vzdělávání v jednotlivých regionech České republiky. V rámci této studie byl geografický aspekt definován ukazateli velikosti obce (kategorie do 999 obyvatel, 1 000–4 999 obyvatel, 5 000–19 999 obyvatel, 20 000–99 999 obyvatel, 100 000 obyvatel a více) a regionem (NUTS2) bydliště. Vzhledem k nižšímu vzorku nebyl využit obecně více využívaný koncept členění dle krajů, protože vzorek v některých krajích (např. Karlovarský nebo Liberecký) by byl extrémně nízký.

Logistická analýza zcela jednoznačně ukázala vliv vzdělání rodičů na děti, neboť vysokoškolské vzdělání

Tab. 1: Prospěchové problémy ve škole / Problems with grades in school

Existence prospěchového problému / <i>Problems with grades</i>	Absolutně / <i>Total no.</i>	V % / <i>In %</i>
Nemá problémy ve škole / <i>S/he has no problem with grades in school</i>	492	56,9
Má problémy ve škole / <i>S/he has a problem with grades in school</i>	373	43,1
Celkem / <i>Total</i>	865	100,0

Zdroj: CHPS, respondenti ve věku 10 až 17 let.
Source: CHPS, respondents aged 10 to 17 years.

Tab. 2: Logistický regresní model – prospěchové problémy ve škole / Logistic regression model – problems with grades

Proměnná / Variable	B	S.E.	Sig.	Exp(B)
Nejvyšší vzdělání rodičů – ZŠ či SŠ bez maturity / Parents' educational attainment – primary + secondary without GCSE			0,000	
Nejvyšší vzdělání rodičů – SŠ s maturitou / Parents' educational attainment – secondary with GCSE	-0,721	0,191	0,000	0,486
Nejvyšší vzdělání rodičů – VŠ / Parents' educational attainment – tertiary	-1,440	0,216	0,000	0,237
Problémy v bydlení / Problems with housing	0,455	0,157	0,004	1,576
Pohlaví dítěte – dívka / Gender – female	-0,754	0,157	0,000	0,471
Velikost domácnosti / Size of household	0,147	0,074	0,048	1,158
Věk / Age	0,341	0,036	0,000	1,407
Konstanta / Constant	-4,219	0,658	0,000	0,015

Pozn.: Celková vysvětlující síla modelu: Nagalke-R square výsledného modelu = 0,266 a správně je klasifikováno cca 69,6 % případů oproti 56,9 % případů v nulovém modelu. Model tak má střední vysvětlující sílu.

Note: The total explanatory power of the model: the Nagalke-R square of the final model = 0.266, and approximately 69.6% of the cases are correctly classified, as opposed to 56.9% of the zero model cases. The model has medium explanatory power.

Zdroj: CHPS, respondenti ve věku 10 až 17 let.

Source: CHPS, respondents aged 10 to 17 years.

alespoň jednoho z rodičů snižovalo riziko prospěchových problémů ve škole, v menší míře tomu bylo i u dětí, kde alespoň jeden rodič dosáhl středněškolského vzdělání s maturitou. Výsledné hypotézy vycházejí vždy z faktu, že se jedná o čistou závislost mezi těmito dvěma proměnnými. Vzhledem k jiným analýzám uvedeným v literatuře lze posuzovat daný výsledek jako očekávaný. Méně již v případě problému s bydlením, kdy je možné skutečně vidět souvislost v tom, kdy nevhodné prostředí pro učení vytváří prospěchové problémy. Můžeme též spekulovat, že se jedná o určitou formu demotivace, pokud nejsou vytvořeny vhodné podmínky pro učení. Jako základní proměnná se ukazuje i vliv pohlaví dítěte, kdy dívky mají významně menší prospěchové problémy než chlapci. Ani v ostatních analýzách nehrálo vliv, zda dítě žije či nežije v domácnosti s oběma rodiči, podobně tomu bylo i v případě geografických proměnných. Faktor věku je logický, protože s délkou studia se zvyšuje náročnost a obecně se školní známky spíše zhoršují, než zlepšují.

ZÍSKANÉ VZDĚLÁNÍ A PRACOVNÍ KARIÉRA DĚTÍ V RETROSPEKTIVNÍM POHLEDU

Analýza vychází z rozsáhlého šetření ad hoc MML-TGI (v kompetenci MEDIAN), konkrétně ze specifického ad hoc modulu zaměřeného na retrospektivní hodnocení výsledků školního vzdělávání respondenty

v kontextu celé řady dalších proměnných. Dané výsledky byly převáženy na základní sociodemografické proměnné (pohlaví, věk (18–24 let, 25–29 let, 30–34 let, 35–40 let), NUTS2 a nejvyšší dosažené vzdělání respondenta (základní + střední vzdělání bez maturity, střední vzdělání s maturitou a vysokoškolské).

Ve srovnání s CHPS (Proměny společnosti) se šetření již nezaměřuje na děti, ale na dospělé respondenty ve věku 18–40 let. Šetření se zúčastnilo 1 139 respondentů a pro účely dané studie byly definovány tři základní milníky studijního a začátku pracovního života. V prvním případě se analýza zaměřuje na výběr střední školy s ohledem na preference samotného respondenta, v druhém případě na to, zda byl respondent přijat na vysokou školu bez ohledu na jeho preference a ve třetím na úspěšný nebo neúspěšný vstup na trh práce.

Faktory související s úspěšností přijetí na preferovanou střední školu

Úspěšnost studijního života je významně závislá na přechodu mezi základní a střední školou. Daná vypovídající schopnost však nemusí být jednoznačná, v našem pohledu se zaměřujeme na preference jednotlivých respondentů, respektive na to, zda byli přijati na jimi preferovanou střední školu nebo ne. V kontextu regresní analýzy lze tedy vytvořit jednoznačně definovanou vysvětlovanou proměnnou

o dvou základních možnostech (binární proměnná). Osoby, které nebyly přijaty na střední školu (zcela výjimečné případy) nebo nebyly přijaty na preferovanou střední školu, budeme logicky hodnotit jako neúspěšné. V tomto třídění se ukázalo, že 59 % respondentů bylo přijato na preferovanou střední školu, u 41 % respondentů nastala možnost opačná.

Mezi vysvětlující proměnné patřily podobně jako v předešlé analýze charakteristiky vyjadřující finanční a materiální situaci domácnosti respondenta v podobě kvality bydlení, sociální přenos lidského kapitálu, dále demografické a geografické proměnné.

Nekvalitní bydlení bylo definováno splněním alespoň jedné z řady podmínek, tedy že respondent žil do svých 15 let v nekvalitním bydlení, pokud se do svých 15 let stěhoval třikrát a více nebo uvedl nekvalitní typ bydlení (např. ubytovna), subjektivně považoval své obydlí, kde trávil nejvíce času, za nevyhovující nebo v něm byla velká vlhkost nebo to bylo obydlí s velkou hlučností, kriminalitou nebo se jednalo o obydlí malé rozlohy s nedostatkem soukromí. Jednalo se o celou řadu podmínek, proto nekvalitní bydlení uvedlo 462 respondentů (40,6 %) z celkového počtu 1 139 respondentů. Jako další proměnné vstupovaly do modelu nejvyšší vzdělání jednoho z rodičů (základní nebo střední bez maturity, střední s maturitou, vysokoškolské), charakteristiku rodičů dále zosobňovala délka nezaměstnanosti jednoho z rodičů delší než 1 rok do věku patnácti let respondenta. Dlouhodobá nezaměstnanost dvou nebo jednoho rodičů zcela jednoznačně indikuje problémy v rodině.

V případě demografických proměnných se jednalo o tytéž proměnné jako v předešlém případě, tedy věk, pohlaví respondenta a počet členů domácnosti, ovšem v případě typu rodiny byl uplatněn jiný přístup. Členění na úplnou a neúplnou rodinu bylo nahraze-

no tříděním, zda respondent vyrůstal v biologické rodině nebo během dospívání přinejmenším jeden z rodičů opustil domácnost. Dotazník nezohledňuje stav k danému okamžiku, ale k převažujícímu stavu během dospívání. Geografický aspekt byl zastoupen pouze ukazatelem velikostí obce.

V případě úspěšnosti přijetí na střední školu se ukázal vliv stejných proměnných jako v případě dobrého školního prospěchu, v tomto případě nižší hodnoty $Exp(B)$ značily vyšší úspěšnost přechodu mezi základní a střední školou. O významnosti daných faktorů svědčí i fakt, že se jednalo o zcela jiný datový zdroj, přitom výsledek byl v podstatě totožný. Lze proto jednoznačně říci, že vzdělání rodičů a podmínky pro bydlení hrají klíčovou roli. Na rozdíl od předchozí analýzy školního prospěchu se ukázal vliv velikosti kategorie sídla, který spíše ukazuje na nabídku středních škol v jednotlivých lokalitách, kdy nejlepší podmínky byly buď v malých obcích, nebo naopak ve velkých městech. V prvním případě děti vybíraly střední školu dostupnou v místě bydliště, v druhém případě sehrál roli fakt širší nabídky.

Faktory podmiňující úspěšnost přijetí na vysokou školu

Úspěšnost přijetí na vysokou školu lze zjišťovat pouze u osob, které v současné době studují vysokou nebo vyšší odbornou školu nebo již nestudují, logicky se netýká osob studujících na střední škole, nebo osob, které mají pouze ukončené základní vzdělání nebo střední vzdělání bez maturity. Výsledný vzorek, z kterého vychází tato analýza je tudíž jednoznačně nižší a tvoří 943 osob. V tomto kontextu je pak vytvořen základní ukazatel, který poté vstupuje do regresní analýzy, kde na jedné straně jsou osoby, které byly přijaty na jakoukoliv vysokou školu, na druhé straně jsou osoby, které na vysokou školu nebyly přijaty nebo se na ní nehlásily.

Tab. 3: Úspěšnost přechodu mezi základní a střední školou / Successful transition to secondary school

Úspěšnost přechodu na střední školu / Successful transition to high school	Absolutně / Total no.	V % / In %
Ano, byl přijat na střední školu, na kterou chtěl <i>Yes, s/he was accepted at the secondary school s/he wanted</i>	797	59,4
Ne, nebyl přijat na střední školu, na kterou chtěl <i>No, s/he was not accepted at the secondary school s/he wanted</i>	342	40,6
Celkem / Total	1 139	100,0

Zdroj: Data MML-TGI, specifický modul 1 397 respondentů ve věku 18 až 40 let.
Source: Data MML-TGI, a special module with 1,397 respondents aged 18–40.

V tomto případě nelze na rozdíl od minulých analýz mluvit jednoznačně o úspěchu nebo neúspěchu, ale spíše o kombinaci úspěšnosti a motivace studia na vysoké škole. Na rozdíl od minulých analýz se nezjišťuje, zda se jedná o vysokou školu preferovanou. V obecném rozložení i přes rozmach terciárního vzdělání v po-

sledních desetiletích je nadále pravděpodobnější, že respondent na vysokou školu nebyl přijat v poměru 54,4 % ku 45,6 %.

V případě vysvětlujících proměnných do modelu vstupovaly tyto ukazatele jako v předchozím modelu přijetí na preferovanou střední školu. Z regresní

Tab. 4: Logistický regresní model – úspěšnost přechodu mezi základní a střední školou

Logistic regression model – Successful transition to secondary school

Proměnná / Variable	B	S.E.	Sig.	Exp(B)
Kvalita bydlení / Quality of housing	0,399	0,141	0,005	1,490
Nejvyšší vzdělání rodičů – ZŠ či SŠ bez maturity Parents' educational attainment – primary + secondary without GCSE			0,000	
Nejvyšší vzdělání rodičů – SŠ s maturitou Parents' educational attainment – secondary with GCSE	-0,964	0,152	0,000	0,381
Nejvyšší vzdělání rodičů – VŠ Parents' educational attainment – tertiary	-1,382	0,225	0,000	0,251
Nezaměstnanost jednoho z rodičů déle než 1 rok – Ano One of the parents unemployed for more than one year – Yes			0,007	
Nezaměstnanost jednoho z rodičů déle než 1 rok – Ne One of the parents unemployed for more than one year – No	-0,435	0,193	0,025	0,647
Nezaměstnanost jednoho z rodičů déle než 1 rok – Nevím One of the parents unemployed for more than one year – Don't know	0,087	0,238	0,715	1,091
Velikostní kategorie sídla – do 1 tis. obyv. Size of community – up to 1000 inhabitants			0,017	
Velikostní kategorie sídla – do 5 tis. obyv. Size of community – up to 5000 inhabitants	0,593	0,293	0,043	1,809
Velikostní kategorie sídla – do 20 tis. obyv. Size of community – up to 20,000 inhabitants	0,587	0,287	0,041	1,799
Velikostní kategorie sídla – do 100 tis. obyv. Size of community – up to 100,000 inhabitants	0,744	0,278	0,007	2,104
Velikostní kategorie sídla – nad 100 tis. obyv. Size of community – over 100,000 inhabitants	0,166	0,311	0,595	1,180
Konstanta / Constant	-1,124	0,385	0,003	0,325

Pozn.: Celková vysvětlující síla modelu: Nagalke-R square výsledného modelu = 0,266 a správně je klasifikováno cca 69,6 % případů oproti 56,9 % případů v nulovém modelu. Model tak má střední vysvětlující sílu.

Note: The total explanatory power of the model: the Nagalke-R square of the final model = 0.143, and approximately 73.0% of the cases correctly are classified, as opposed to 70.0% of the zero model cases. The model has medium explanatory power.

Zdroj: Data MML-TGI, specifický modul 1 397 respondentů ve věku 18 až 40 let.

Source: Data MML-TGI, a specific module of 1,397 respondents aged 18–40.

Tab. 5: Úspěšnost přechodu mezi střední a vysokou školou / Successful transition to a post-secondary school

Přijetí na vysokou školu / Accepted at a university	Absolutně / Total no.	V % / In %
Ano, byl přijat vysokou školou / Yes, accepted at a university	430	45,6
Ne, nebyl přijat na vysokou školu / No, not accepted at a university	513	54,4
Celkem / Total	943	100

Zdroj: Data MML-TGI, specifický modul 1 397 respondentů ve věku 18 až 40 let.

Source: Data MML-TGI, a special module of 1,397 respondents aged 18–40.

analýzy vyplynula silná závislost v souvislosti se vzděláním rodičů. Jiné faktory se však již jako významné neukázaly a nevstupovaly do modelu. V případě terciárního vzdělávání je faktor přenosu lidského kapitálu jednoznačný, kdy na děti vysokoškolsky vzdělaných rodičů jsou vyvinuta větší očekávání. Z velké části zde může hrát významnější roli motivace absolvování vysokoškolského studia, než samotná úspěšnost.

Faktory ovlivňující vstup na trh práce

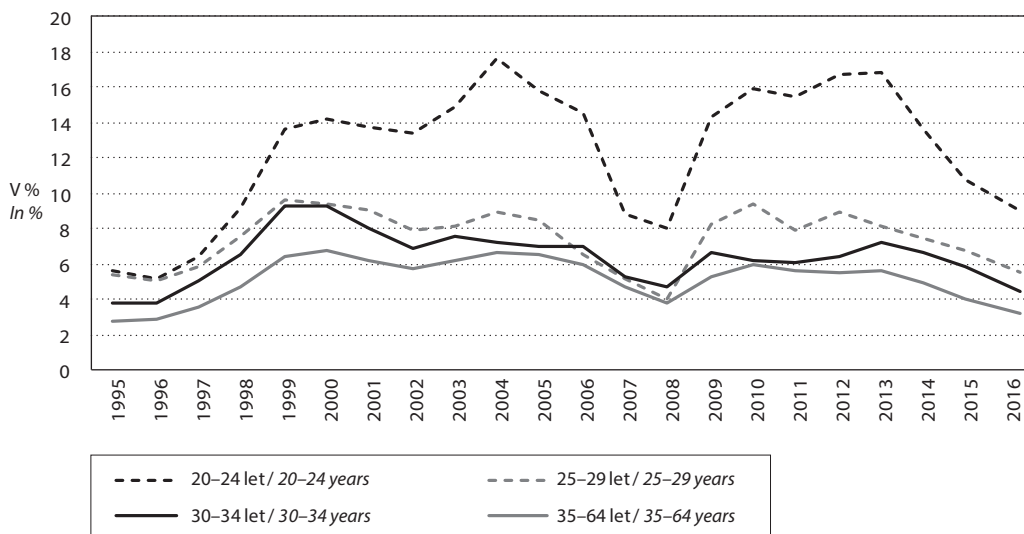
Podobně jako v případě úspěšnosti přijetí na preferovanou školu lze analyzovat i vstup na trh práce. Mladí lidé na trhu práce jsou jednou z nejohroženějších skupin, nejkritičtější se jeví především období bezprostředně navazující po ukončení školy. V krizovém roce 2009 vzrostla pravděpodobnost nezaměstnanosti nebo nalezení zaměstnání po ukončení studia na 30,8 %, přitom rok předtím činila pouze 19,8 % (Stražilová – Nývlt, 2014). Z toho jednoznačně plyne, že vstup mladých lidí na trh práce je v prvé řadě zcela zásadně ovlivněn situací na trhu práce obecně. S tím, že nezaměstnanost mladých osob představuje hlavní zdroj celkové nezaměstnanosti společně s nezaměstnaností

mladých matek s malými dětmi (Nývlt, 2016). Bohužel v delším časovém období je možné použít pouze věkové rozlišení. Dlouhodobě se totiž ukazuje vysoká míra nezaměstnanosti právě ve věkové skupině 20–24 let, méně 25–29 let a 30–34 let. Ve věkové skupině 30–34 let ovlivňuje vyšší nezaměstnanost spíše narození dětí a pak následný obtížný návrat na trh práce.

Jak bylo zmíněno dříve, lze z dat ad hoc modulu MML-TGI rozlišit, které charakteristiky nejvíce ovlivňují vstup na trh práce. V rámci této kapitoly analyzujeme soubor osob, které uvedly jeden z možných kódů v otázkách směřujících na existenci a délku nezaměstnanosti během dvou let po ukončení vzdělávání. Na výběr byly tři možnosti: respondent nebyl nezaměstnaný během dvou let po ukončení vzdělávání nebo respondent byl nezaměstnaný, ale kratší dobu než půl roku, v poslední variantě byl nezaměstnaný v souhrnné délce po dobu delší než půl roku. Naopak ve finálním souboru nebudou osoby, které mají v dané otázce kód nezjištěno nebo na ní neodpovídaly, protože v současné době studují. Danému vymezení odpovídalo 828 respondentů, z nichž 130 odpovědělo, že byli nezaměstnaní během dvou let

Graf 1: Míra nezaměstnanosti v České republice v jednotlivých věkových skupinách (1995–2016)

Unemployment rate in the Czech Republic by age group (1995–2016)

Zdroj: VŠPS (1995–2016).

Source: LFS (1995–2016).

po ukončení studia déle než půl roku, dále 189 bývalých studentů odpovědělo, že byli nezaměstnaní po dobu kratší než půl roku. Dohromady více než třetina studentů po ukončení studia (38,5 %) zažila období krátkodobé nebo dlouhodobé nezaměstnanosti.

V následném regresním modelu budeme posuzovat, které proměnné jsou určující pro úspěšný nebo neúspěšný vstup na trh práce. Jako vysvětlovaná proměnná je zvolena existence nezaměstnanosti po ukončení studia. Jako neúspěšný vstup na trh práci

ce budeme považovat skutečnost, že osoba byla nezaměstnaná během dvou let od ukončení studia bez ohledu na délku této nezaměstnanosti. Logicky jako opačnou situaci budeme považovat stav, kdy respondent nebyl nezaměstnaný po celou dobu dvou let od ukončení studia. Do této kategorie budeme počítat i respondenty, kteří si ani práci nehledají, ale vzhledem k extrémně nízké početnosti těchto osob, můžeme daný vliv zanedbat. Do daného modelu nevstupují osoby, které neuvedly ani jeden z možných kódů (nezjištěno), nebo v současné době studují.

Tab. 6: Existence nezaměstnanosti po ukončení studia / Experience of unemployment after leaving school

Přijetí na vysokou školu / Accepted at a university	Absolutně / Total no.	V % / In %
Ne / No	509	61,5
Ano, na dobu kratší než půl roku / Yes, for less than half a year	189	22,8
Ano, na dobu delší než půl roku / Yes, for more than half a year	130	15,7
Celkem / Total	828	100,0

Zdroj: Data MML-TGI, specifický modul 1 397 respondentů ve věku 18 až 40 let.

Source: Data MML-TGI, a special module of 1,397 respondents aged 18–40.

Tab. 7: Logistický regresní model – existence nezaměstnanosti po ukončení studia

Logistic regression model – experience of unemployment after leaving school

Proměnná / Variable	B	S.E.	Sig.	Exp(B)
Kvalita bydlení / Quality of housing	0,525	0,153	0,001	1,691
Nezaměstnanost jednoho z rodičů déle než 1 rok – Ano One of the parents was unemployed for more than one year – Yes			0,000	
Nezaměstnanost jednoho z rodičů déle než 1 rok – Ne One of the parents was unemployed for more than one year – No	-1,080	0,218	0,000	0,340
Nezaměstnanost jednoho z rodičů déle než 1 rok – Nevím One of the parents was unemployed for more than one year – Don't know	-0,442	0,273	0,105	0,643
Velikostní kategorie sídla – do 1 tis. obyv. Size of community – up to 1000 inhabitants			0,000	
Velikostní kategorie sídla – do 5 tis. obyv. Size of community – up to 5000 inhabitants	-1,062	0,290	0,000	0,346
Velikostní kategorie sídla – do 20 tis. obyv. Size of community – up to 20,000 inhabitants	-0,586	0,266	0,027	0,556
Velikostní kategorie sídla – do 100 tis. obyv. Size of community – up to 100,000 inhabitants	-0,066	0,256	0,795	0,936
Velikostní kategorie sídla – nad 100 tis. obyv. Size of community – over 100,000 inhabitants	-0,841	0,297	0,005	0,431
Konstanta / Constant	0,097	0,378	0,798	1,102

Pozn.: Další aspekty modelu: Nagalke-R square výsledného modelu = 0,134 a správně je klasifikováno cca 60,9 % případů oproti 67,7 % případů v nulovém modelu. Model tak má střední vysvětlující sílu.

Note: The total explanatory power of the model: the Nagalke-R square of the final model = 0.134, and approximately 60.9% of the cases are correctly classified, as opposed to 67.7% of the zero model cases. The model has medium explanatory power.

Zdroj: Data MML-TGI, specifický modul 1 397 respondentů ve věku 18 až 40 let.

Source: Data MML-TGI, a special module of 1,397 respondents aged 18–40.

Vysvětlujícími proměnnými v tomto modelu budou:

- nekvalitní bydlení (respondent se do svých 15 let stěhoval třikrát a více nebo uvedl nekvalitní typ bydlení (např. ubytovna), subjektivně považoval své obydlí, kde trávil nejvíce času za nevyhovující, nebo v něm byla velká vlhkost nebo se jednalo o obydlí s velkou hlučností, kriminalitou nebo se jednalo o obydlí malé rozlohy s nedostatkem soukromí,
- nejvyšší vzdělání jednoho z rodičů (základní nebo střední bez maturity, střední s maturitou, vysokoškolské),
- délka nezaměstnanosti jednoho z rodičů delší než 1 rok,
- typ rodiny (vyrůstal v biologické rodině versus ostatní typy rodin),
- pohlaví respondenta,
- velikost obce (kategorie do 999 obyvatel, 1 000–4 999 obyvatel, 5 000–19 999 obyvatel, 20 000–99 999 obyvatel, 100 000 obyvatel a více),
- počet členů domácnosti.

Tři vysvětlující proměnné se ukázaly jako významné. V prvé řadě to byla kvalita bydlení. Pokud respondent bydlel v nevyhovujícím prostředí, měl 1,691krát větší šanci být nezaměstnaný v prvních dvou letech od ukončení studia než osoby žijící ve vyhovujícím bydlení. Další velmi významnou proměnnou se ukázal vliv přenosu lidského kapitálu, kdy se zcela významně přenášel vliv nezaměstnanosti rodičů na děti. Pokud ani jeden rodič během svého pracovního života nebyl nezaměstnaný déle než jeden rok, pak daný respondent měl pouze 0,34 šanci nezaměstnanosti po ukončení studia ve srovnání s referenční kategorií (respondenti, kde alespoň jeden rodič byl během svého pracovního života nezaměstnaný déle než 1 rok). Velmi významným faktorem se též ukázalo místo bydliště respondenta, což odpovídá tomu, že v obcích s nižším počtem obyvatel je mnohem složitější pracovní uplatnění, naopak ve velkých městech, především v Praze, je míra nezaměstnanosti relativně nízká. Dané tvrzení lze uplatnit pro celé období po roce 1989.

ZÁVĚR

Školní prospěch, přijetí na preferovanou střední školu, přijetí na vysokou školu a vstup na trh práce

tvorí základní faktory, které jednoznačně ovlivňují další profesní život, v širším kontextu můžeme mluvit i o celkové kvalitě života. Lze jednoznačně tvrdit, že podmínky v dětství v jednotlivých aspektech hrají významnou roli pro dosažení výhodných vstupních podmínek do života. V tomto článku byla použita logistická regresní analýza s využitím metody forward stepwise selection. Metoda postupně zařazuje prediktory podle toho, zda zvyšují vysvětlující sílu modelu. Ukazuje tedy klíčové faktory, které mají vliv na úspěšný vstup do života vyjádřeno dobrým prospěchem, výběrem preferované střední školy, přijetím na vysokou školu a úspěšným vstupem na trh práce (definováno neexistencí nezaměstnanosti dva roky po ukončení studia). K účelu posuzování úspěšnosti studia na základní škole byla použita data z CHPS (Proměny společnosti). Ad hoc šetření včleněné k mezinárodnímu šetření MML-TGI se dotazovalo respondentů na řadu otázek souvisejících s úspěšností jejich školního života a vstupu na trh práce.

Logistická regresní analýza zcela jednoznačně ukazuje, že faktory nekvalitního bydlení a nízkého vzdělání rodičů zvyšují šanci na špatný prospěch ve škole, dále na nižší šanci být přijat na preferovanou střední školu a zároveň zhoršují postavení na trhu práce po ukončení studia. Faktor kvality bydlení může být chápán jako souhrnný faktor zohledňující celkově špatnou příjmovou a materiální situaci v domácnosti. Obecně může nevhodné prostředí snižovat možnosti kvalitní studijní přípravy, nebo působit na ztrátu motivace. To samozřejmě nepopírá, že řada vzdělaných a úspěšných lidí pochází ze skromného prostředí. Přijetí na vysokou školu je především vázáno na vzdělání rodičů, které se zde ukazuje jako jediný významný prediktor mezi sledovanými proměnnými. Méně významnými se zde ukazují geografické proměnné, které spíše hrají roli v případě dostupnosti středních škol nebo vzhledem k obecně významným rozdílům v úrovni nezaměstnanosti podle jednotlivých velikostí kategorií sídel. Zcela marginální se zde ukázal faktor, zda respondent vyrůstal s jedním nebo oběma rodiči. Je možná logická návaznost na faktor nekvalitního bydlení, kdy děti žijící s jedním rodičem budou častěji žít v nevyhovujících podmínkách. Na druhé straně analýza ukazuje, že samotný fakt života s jedním rodičem není až tak podstatný.

Literatura:

- Becker, G. S. 1975. *Human Capital: A Theoretical and Empirical Analysis, with Special Reference to Education*. National Bureau of Economic Research, Second Edition, ISBN: 0-226-04109-3.
- Becker, G. S. 1993. *A Treatise on the Family*. Cambridge: Harvard University Press.
- Bourdieu, P. – Passeron, J. C. 1977. *Reproduction in Education*. Society and Culture, Beverly Hills: Sage.
- Blau, P. M. – Duncan, O. D. 1967. *The American Occupational Structure*. The Free Press, ISBN: 0-02-903670-4.
- DiMaggio, P. 1982. Cultural Capital and School Success: The Impact of Status Culture Participation on the Grades of US High School Students. *American Sociological Review*, 47(2), s. 189–201.
- *Health Principles of Housing*. 1989. Geneva: World Health Organization.
Dostupné z: <http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/39847/1/9241561270_eng.pdf>.
- Jencks, CH. – Riesman, D. 1968. *The Academic Revolution*. New York: Doubleday.
- Kobrin, F. E. 1976. The fall in household size and the rise of the primary individual in the United States. *Demography*, 13(1), s. 127–138.
- *Koncepce bydlení České republiky do roku 2020*. 2016. Praha: Ministerstvo pro místní rozvoj.
- Koucký, J. – Bartušek, A. 2009. *Nerovnosti v přístupu k terciárnímu vzdělání v České republice a v Evropě*. Praha: Expertní studie, Středisko vzdělávací politiky.
Dostupné z: <<http://www.strediskovzdelavacipolitiky.info/download/Nerovnosti%20Expertiza%20Oct09.pdf>>.
- Lesthaeghe, R. 1983. A Century of Demographic and Cultural Change in Western Europe: An exploration of Underlying Dimension. *Population and Development Review*, 9(3), s. 411–435.
- Matějů, P. – Řeháková, B. – Simonová, N. 2003. Transition to University under Communism and after Its Demise. The Role of Socio-economic Background in the Transition between Secondary and Tertiary Education in the Czech Republic 1948–1998. *Sociologický časopis / Czech Sociological Review*, 39(3), s. 301–324, ISSN 0038-0288.
- MEDIAN. 2017. *Analýza dopadů nedostačujícího bydlení na školní a další problémy dětí v ČR*. Závěrečná zpráva v projektu TAČR Beta TB05MPSV009. Praha, 2017
- *Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech*. 1966. OSN. čl.11. General comment No. 4: The right to adequate housing (art. 11 (1) of the Covenant).
- Nývlt, O. 2007. *Formování a rozpad domácností z dat SLDB a VŠPS se zaměřením na osoby ve věku 20–49 let*. Disertační práce. Praha.
- Nývlt, O. – Bartoňová, D. 2011. Rodinné domácnosti na trhu práce: Vývoj ekonomické aktivity otců a matek z hlediska věku dětí. *Demografie*, 53(3), s. 215–222.
- Nývlt, O. – Strašilová, G. 2014. *Mladí lidé na trhu práce*. Tisková konference, ČSÚ, Praha. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/23194310/csu_tk_mladi_prezentace_20141128.pdf/bcbce2e3-17ce-4868-aea9-13e4fd5b209>.
- Nývlt, O. 2016. Ženy v rodinných domácnostech s dětmi a jejich postavení na trhu práce v kontextu vývoje po roce 1989. *Demografie* (online), 58(3), s. 197–212. ISSN 1805-2991. Dostupné z: <<https://www.czso.cz/documents/10180/33199355/nyvlt.pdf/eb5ac7fc-7fb1-476e-874a-7c0d9c950796?version=1.0>>.
- Prokop, D. 2016. *Stav české rodiny. Konference: Stav české rodiny, co ji chrání a ohrožuje*. Dostupné z: <https://www.nadacesirius.cz/soubory/ke-stazeni/konference/3_Mgr-et-Mgr-Daniel-Prokop-Stav-ceske-rodiny-uvod-sociologa.pdf>.
- Sewell, W. H. 1971. Inequality of Opportunity for Higher Education. *American Sociological Review*, 36(5), s. 793–809.
- Tůmová, P. 2015. *Mezigenerační srovnání společenského postavení*. Diplomová práce. Praha. VŠE, 79 s.

Zdroje dat

CHPS (Proměny společnosti). SOÚ, 2015.
Výběrové šetření pracovních sil, ČSÚ. 1995–2016.
Data MML-TGI, specifický modul, MEDIAN, 2016.

ONDŘEJ NÝVLT

je absolventem katedry demografie a geodemografie Přírodovědecké fakulty Univerzity Karlovy v Praze. Od roku 2014 pracuje ve společnosti Median. V současné době působí také jako odborný asistent na Katedře demografie na Vysoké škole ekonomické v Praze. Dlouhodobě se zabývá analýzami trhu práce a dopady zaměstnanosti a nezaměstnanosti na rodinné domácnosti.

SUMMARY

School results, choice of school, being accepted at the school of one's choice, and entering the labour market are factors that have a fundamental effect on a child's future professional life, and, in a wider context, on a person's overall quality of life or well-being. Individual factors in childhood play a significant role in securing favourable starting conditions in life. In this article, logistic regression analysis was applied using the forward step-wise method. The method sequentially introduces predictors according to whether or not they increase the explanatory power of the model. The analysis reveals which factors have a positive impact on a successful start in life, being admitted to the secondary school of one's choice, getting into university, and entering the labour market successfully (defined by the absence of unemployment two years after completing studies). CHPS data are suited for the purpose of assessing the success of study at the elementary-school level. This survey generally focuses on the living conditions, experiences, and attitudes of households between 2015 and 2018. The ad-hoc survey was incorporated into the international MML-TGI survey and asked respondents

about a number of issues related to the success of their school life and entry into the labour market.

The analysis shows that parents' educational attainment affects a number of basic indicators (e.g. life expectancy, fertility level, wage level, etc.), which only demonstrates the importance of individual steps during the study career. The logistic regression analysis clearly shows that factors such as poor quality housing and parents' low educational attainment increase the chances of a poor academic performance at school, decrease the chances of a child getting into university, and make entry into the labour market less successful after completing one's studies. University study is clearly tied to parental education, which is the only significant predictor here. Less significant are geographical variables that play a role in the context of access to secondary schools or generally significant differences in the level of unemployment by community size. Whether or not a respondent grew up with one or both parent proved to be a quite marginal factor. This factor was probably completely overshadowed by the predictor of whether the respondent grew up in poor housing.